

અરુણોદય

— શ્રી —

લક્ષ્મીકાન્ત નાટક સમાજ

જાણી પ્રસિદ્ધ દરબાર,

ચંદુલાલ હરગોવિન્દાસ શાહ.

માલિક:-શ્રી લક્ષ્મીકાન્ત નાટક સમાજ.

જાણ મુકામ: પાટણ વિક્ટોરીયા થીએટર મુખ્ય

મુખ્ય

મુખ્ય ભાગત: એક ઉપર આવેલા થી ઈડીયા

શ્રી, પ્રેસમાં કંચનલાલ ચુનીલાલ જાણી

કમિટી

કમિટી ૪ આના.

૯૩૮૫

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાંખિટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૫૩૫૫ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ અરુણે ૬૫

વિષય ૬ - ૧૨-૪

॥ ॐ ॥

॥ तत्सत् परमात्मे नमः ॥

❧-अङ्गोदय-❧

नाटकनां गायनो अने टुंकसार.

— ❧❧❧❧❧❧❧❧ —

रथनार.

अलुवाल दयाराम द्विवेदी.

डायरेक्टर.

मुणयंद वल्लभ नायक.

— ❧❧❧❧❧❧❧❧ —

श्री लक्ष्मीकान्त नाटक सभाज

छपावी प्रसिद्ध करनार.

चंद्रबाल चुरगोबनदास शाह.

मास्त्रिक-श्री लक्ष्मीकान्त नाटक सभाज.

दास मुकाम:-प्रांटरोड विकटेरीया थीअटर, मु.पञ्च.

— ❧❧❧❧❧❧❧❧ —

आवृत्ति १ली)

सने १९२१

(प्रत ५०००

कीम्मत चार आना.

ગુજરાત વિધાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૉપીસાઈટ-રંગાઈ

૬-૧૨-૬૬ ૮૩૮૫

આ નાટક બાબતના તમામ હકક સને ૧૯૬૭ના રૂપમા એકટ
મુજબ માલેકે પોતાને સ્વાધીન રાખ્યા છે માટે રંગ શીવાય
કાઠએ છાપવું, છપાવવું, વેચવું, વેચાવવું તેમજ
તેમજ ભજવવું કે ભજવાવવું નહીં.

સુરત, બાગાતળાવ રોડપર આવેલા
ધી "ઇન્ડીઆ" પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં કચનલાલ યુનીલાલે છાપી.

❀❀❀ ખે બોલ. ❀❀❀

આધુનિક લોકરચીને અનુસરતું 'શ્રી લક્ષ્મીકાન્ત નાટક સમાજ' નું આ નથું નાટક, એક કલ્પિત વસ્તુ ઉપગતી તેમાં કિન્દુ સમાજમાં ચર કરી રહેલા કુધારાઓ, ગ્રામ્ય જીવનમાં રહેલી સરળતા અને પવીત્રતા, દ્રવ્યના ઉપાસકોની સ્વાર્થ વૃત્તિ અને ચોતરફ પ્રકટી રહેલું નવીન ચૈતન્ય છત્યાદિ વિષયોનો મારી અદ્યપમતિ અનુસાર સમાવેશ કરી પ્રેક્ષક વર્ગ સમક્ષ રજુ કરે છે અને આશા રાખું છું કે તેમાં જણાતા દોષો તરફ ક્ષમતા દર્શાવી મુજ પ્રેક્ષક મહારાજો હંસવૃત્તિથી અવલોકન કરશે અને તેમના હૃદય આનંદિત થશે તો હું મારો પ્રયત્ન સફળ માનીશ.

આ નાટકની કવિતાઓ રચવામાં મારા મિત્ર રા. રઘુનાથ ત્રીલોચનદાસ બ્રહ્મભટ્ટે જે મદદ કરી છે તે માટે તેમનો અંતઃકરણ પૂર્વક આભાર માનું છું. આ કંપનીના ડાયરેક્ટર રા. મુળચંદ વલ્લભ નાયકની સેવાવૃત્તિ સર્વને સુવિદિત છે. તેમણે પણ મારા આ પ્રયાસને સફળ કરવામાં જે સહાયતા આપી છે તે માટે તેમનો પણ આભારી છું અને હવે છું કે તેમને હાથે તેયર થયેલું આ નાટક પણ તેમનાં પહેલાનાં નાટકો માફક આદર ને પાત્ર થાય અને જનસમાજને રચીકર થાય એવાં નવાં નાટકો લખવાનો તેમનો ઉત્સાહ વૃદ્ધિ પામતો રહે.

આ નાટકને શેલાવવામાં ગોગ્ગ ખરચ કરી આ નાટક સમાજના માલીક રા. ચંદુલાલ હરગોવનદાસ શાહ અને રા. વાડીલાલ હરગોવનદાસ શાહે જે પરિશ્રમ લીધો છે તે માટે તેમનો અંતઃકરણ પૂર્વક આભારી છું.

વિક્ટોરીયા થીયેટર
મુંબઈ.
તા. ૪-૬-૨૧.

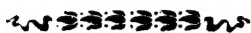

લેખક.
પ્રભુલાલ દયારામ દ્વિવેદી.

❖ અરણોદય ❖

નાટકનાં મુખ્ય પાત્રો.

❖ પુરુષ વર્ગ ❖

સુંદરદાસ	....	....એક વૃદ્ધ જમીનદાર.
લોકનાથ	....	....તેનો કારભારી પણ પ્રપંચથી બની ખેડેલો જમીનદાર.
વિનાયકરાય	....	....લોકનાથનો કારભારી.
મનોહરદાસ	....	....સુંદરદાસનો પુત્ર, જમીનદારીનો ખરો માલીક.
અનવર	....	....સુંદરદાસનો વફાદાર નોકર.
ગુણવંત	....	....એક સ્વદેશાભિમાની ડૉક્ટર.
લાખોજી	....	....ખેતીનો ધંધો કરનાર રજપૂત, ખેડુ- તોનો મુખી
રસીકલાલ	....	....ગુણવંતનો કમ્પાઉન્ડર.
અનંત અને સરૌજ	....	....પાડોશીના છોકરાઓ.

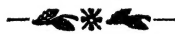
ઉપરાંત—ખેડુનો, નાગરિકો, પટાવાળાઓ, ફોજદાર,
જેલર, સીપાઈઓ, કલાર્ક, મુખાસાહેબ ઇત્યાદિ.

શ્રી અરણોદય

નાટકનો ટુંકસાર.

અંક પહેલો.

—૦—

મંગળાચરણ અને વસ્તુ સૂચન—એક વૃક્ષ જમીન-
દારની મૂલકત મેળવવાના લોભે તેનો કારભારી લોકનાથ પોતાની
નાની કન્યાના જમીનદારના બાળક પુત્ર સાથે લગ્ન કરી આપે છે
જેથી મૃત્યુ શસ્ત્રમાં પડેલો જમીનદાર તેનો પુત્ર અને સંપત્તિ એક
વૃક્ષદાર નોકરની શાક્ષીએ લોકનાથને સુપ્રત કરે છે. પછીથી જમીન-
દારનું અવસાન.

પછીનો વૃત્તાંત—જમીનદારના સ્વર્ગવાસ પછી
લોકનાથ પોતેજ જમીનદાર થવા માટે બીષણુ પ્રયત્નો કરે છે.
વિનાયક નામના એક ખટપટીયાને કારભારી બનાવી ખેડુતોપર
ત્રાસ વર્તાવી આવક વધારે છે અને લાગવગ લગાડી યુક્તિ પ્રયુક્તિથી
દેટલેક અંશે પોતાના પ્રયત્નમાં ફળાભૂત થાય છે. મનોરમાને વિદ્યા-
બ્યાસ કરવા બહારગામ મોકલી દે છે અને મનોહર મોટી ઉમ્મરે
સ.મો ન થાય એટલા માટે લોકનાથ તેને વધારે અબ્યાસ કરવા

દેતો નથી કાંઈ પણ કામમાં આગળ વધવા દેતો નથી અને પુત્રોનું ભાવી અંધકારમય કરી જમાધને જંગલી ગામડીયા જેવો રાખે છે. પરંતુ સ્વભાવનો સરળ છતાં શુદ્ધિનો ચપળ મનોહર માને છે કે લોકનાથ અપુત્ર છે એટલે ભવિષ્યમાં પોતાનો હક પોતાનેજ મળશે એટલે લોકનાથની ઇચ્છાને આધીન રહી ગ્રામ્ય સેવક બની ખેડુતો તં બહુ કરવું એજ પોતાનું કર્તવ્ય માની રહ્યા છે. ખીજી તરફ મનોરમા વિદ્યાભ્યસમાં ઉચ્ચ શીક્ષણ મેળવી રહી છે તે તેનો પતિ પણ તેની માફક સુશિક્ષિતજ થશે એમ ધારી ગૃહસંસાર આદર્શ બનાવવાના હિસાબમાં સંપૂર્ણ વિદ્યાભ્યાસ કરી દેશ વિદેશની મુસાફરી કરી કેટલેક વર્ષે પોતાને વતન પાછી આવે છે ત્યાંથી નાટ્ય પ્રયોગનો પ્રારંભ.

પ્રવેશ પહેલો—કન્યાશાળામાંથી આવતી કન્યાઓ અને અચાનક આવી ચડેલા ગુણવંત વચ્ચે સ્ત્રી કેળવણી સંબંધી ચર્ચા, બાદ કન્યાઓનું મેળાવડામાં જવું તેમાંથી બહાનું કરી રોકાઈ રહેલી શારદા અને ગુણવંતનાં સ્નેહ અંધન.

પ્રવેશ બીજો—મનોરમાના સ્વાગત માટે ભરાયેલા મેળાવડામાં ડર ઓછા કરવાની અરજ કરવા આવેલા ખેડુતોને મગફળી વિનાયક ધક્કા મારી કઢી મુકવા માંગે છે પણ મનોહર વચ્ચે પડી તેની દુષ્ટતા ધાડી પાડવાની ધમકી આપી એક વરસના કર માફ કરાવે છે, પછીથી લોકનાથ અને મનોરમાનું આગમન, સ્વાગત અને મુખ્ય નાગરિકોનું ઝાળખાણ, તેમાં ગામડીયા મનોહરને પતિ

તરીકે ઓળખી મનોરમાનો પરિતાપ, બાળલગ્નની નિન્દા અને દત્તાશ થઇ મેળાવડામંથી ચાલી જવું. બાદ નૃત્યગાન વીગેરે.

પ્રવેશ ત્રીજો—મનોરમાના સ્વામી થવા માટે મનોહરને હેઠળ નાસ્તાયક ગણી પાડોશીના છોકરાઓ તેની મજકરી કરે છે જેથી મનોહરના સ્ત્રી વશ કરવાના મનસુખા તેમાં ડોહ ડાહ્યા રસીકલાલ ની સલાહ, સખ્યતાનું શિક્ષણ અને મનોહરનો આશ્રય જીવનપર પ્રેમ.

પ્રવેશ ચોથો—લોકનાથે અધર્મથી મેળવેલી મીલકત પચાવી પાડવાના વિચાર કરતો વિનાયક તે વૃદ્ધને પોતાની કન્યા પરણાવવા નું વચન આપી વિશ્વાસ મેળવી બધો ભેદ જાણી લે છે અને બન્ને સાથે મળી કાંઈ પણ પ્રકારે મનોહરનું અનિષ્ટ કરવાનો નિશ્ચય કરે છે તેમાં વૃદ્ધ નોકર અનવરનો અવરોધ, પોતાના માલીક તરફ વફાદારી અને લાલચનો તિરસ્કાર પણ આખરે એ બન્ને કપડાં ઓતી જળમાં ફસાઇ વૃદ્ધ નોકર વગર ચુંદે ફેદ.

પ્રવેશ પાંચમો—માનસીક દુઃખોથી પીડાતી મનોરમા આગળ આશ્રય ફમારીકાઓનો વિનોદ ત્યાં ડોક્ટરનું તખીયત જોવા આવવું, થોડીવારે મનોહર પણ આવે છે અને હાહીની લીધેલી સખ્યતા ખતાવતાં નુર્ખ બની જાય છે; જેથી મનોરમા તેનું અપમાન કરે છે અને ગમે તેવો પણ પતિ તેનું અપમાનન કરવાની શુણ્ણવંતની શીખામણ તુચ્છકારી મનોહરનો તિરસ્કાર કરે છે, પરિણામે પતિ પત્નીનું વાંડ પુદ્ધ અને બાળ લગ્નના પરિણામે દાંપત્ય પ્રેમને બદલે અયંકર કલેશ.

પ્રવેશ છઠા—વિનાયકનો વિચાર શારદાને વૃદ્ધ લોકનાથ સાથે પરણાવવાનો હોવાથી શારદા ગુણવંત પાસે ‘આશ્રય માંગવા આવી છે ત્યાં વિનાયકરાય આવી ગુણવંતને ખોટી ધમકાઓ આપે છે પણ વિનાયકની પત્ની સુરગંગા વચ્ચે પડવાથી વિનાયક બાચાર થઈ ચાલી જાય છે, બાદ સુરગંગાને હાથે શારદા ગુણવંતનો હસ્ત મેળાપ અને પ્રેમી દંપત્તિનો આનંદ.

પ્રવેશ સાતમો—વિનાયકરાય માફ કરેલા કર વેરા વસૂલ કરવા આવ્યો છે અને ખેડુતોને ખાવા જોટલું પણ બાકી ન રાખતાં તમામ અનાજ જપ્ત કરવા માંગે છે તે આપવા ખેડુતોની આનાકાની, પરિણામે તકરાર, બીમારની સારવાર માટે આવેલા ગુણવંતની તોફાન ન કરવાની શીખામણ, વિનાયકની આપ મુખત્યારી અને મનોહર ખેડુતોની વ્હારે આવી લાગતાં ખેડુતોનો અચાવ.

અંક બીજો.

પ્રવેશ પહેલો—પોતાનો ભેદ જાણી જવાથી અને જ્યાં ત્યાં હિંદુતાઈ ખતાવવાથી વિનાયક લોકનાથને ભારે પડી ગયો છે જેવા તેનો ઘાટ ધડવા વીચાર કરે છે પણ વિનાયકની ચાલોડીથી તે પોતેજ પોતાની જાળમાં ફસાઈ જાય છે અને આખરે વિષ પાન કરી આત્મ હત્યા કરવી પડે છે એ રીતે લોકનાથને તેના કર્મનું ફળ અને કુદરતનો ઇન્સાફ !

પ્રવેશ બીજો—લોકનાથના મૃત્યુથી નિરંકુશ બનેલો વિનાયક ખોટું વીલ્લ બનાવી મીલકતનો ભોક્તા થવા માટે મનોરમા પાસે પુનર્જનની માગણી કરે છે પરંતુ આર્ય સંસ્કૃતિના અભિમાનવાળી મનોરમા તે માગણી તિરસ્કારી કાઢે છે, તેના પર વિનાયકનો જોર જીલમ પણ કોપે, ભરાયલો મનોહર આવી લાગતાં માન ભંગ અને પક્ષાયન પછીથી હિપકાર વશ થયેલી મનોરમાની મનોહર તરફ કંઈક લાગણી અને દુઃખી થતાં દંપતિના હૃદયોદ્ગાર.

પ્રવેશ ત્રીજો—ફેદ કરેલા અનુવરને વિનાયક પોતાના પક્ષમાં લેવા માટે અનેક પ્રકારે ત્રાસ આપે છે છતાં તે વફાદારી છોડતો નથી જેથી વિનાયક તેનાં બે નાનાં અવ્યાઓનું ખૂન કરવાની ધમકી આપી ચાલ્યો જાય છે, તે ધમકીથી અનુવર લગભગ ગાંડા જેવો બની ગયો છે તેને પોલીસ અમલદાર મેડલાઉસમાં મોકલવા માંગે છે પણ તેની તપાસ માટે ડૉક્ટર ગુણુવંત આવી લાગતાં

વિનાયકની નીચતા ઉઘાડી પાડે છે અને અનવર નિર્દોષ કરી છુટો થાય છે

પ્રવેશ થાથો—શારદા અને તેની બહેનપણીઓ અને ગુણુવંત નો વિનોદ, રસીકલાલની મૂખતા અને રસીકાની ઉચ્છ્રંખલતા, આદ્ય સુરંગંગાની સલાહથી અને સાચું વીલ્લ મેળવી આપવાની કષ્ટતાતથી વિનાયકને મ્હાત કરવા ગુણુવંતનો નિશ્ચય. પછીથી અનવરના બે બાળકો જે તેની ગેરહાજરીમાં ગુણુવંતે મંભાળથી પોતાને ત્યાં રાખ્યાં છે તે નાનાં બાધ બહેન અને અનવરનું હૃદયદ્રવક મીલન અને ગંભીર ભાવનામય પરીત્ર બાલ યેષ્ટા.

પ્રવેશ પાંચમો—રસીકલાલનો ગૃહસંસાર. આદ્ય મનોરમાનો પ્રેમ મેળવવાની મનોહરની સફળ યુક્તિ, એક છોકરાને જૈરીનાં કપડાં પહેરાવી મનોહર તેની સાથે લગ્ન કરવાનો દેખાવ કરે છે તે મનોરમાથી સહી શકાતું નથી કારણકે હવે તેને મનોહર તરફ તિરસ્કાર નથી જેથી તે મનોહરને બીજાવાર લગ્ન કરતો અટકાવી તેની માથે રહેવા કષુલ થાય છે અને એ વિચિત્ર જોડામાં કાર્મિક રતેહનો રંગ જામે છે ત્યાં વિનાયક આવી મનોહરને કેદ પકડાવે છે તેને દાઢપણુ પ્રયત્ને છોડાવવા મનોરમાનો નિશ્ચય

પ્રવેશ છઠો—વિનાયકરાયના જીલ્લાટ સંબંધી. ખેડુતોની સુખ સાહેબ પાસે ફરિયાદ, ગુન્હાઓની તપાસ, તેમાં તેની અધમતા સાબીત કરનાર અનેક સાક્ષી પુરાવા મળતાં તેને કેદ કરવાનો હુકમ ત્યાં પણ તેની હિલ્લતાઇ, સાચું વીલ્લ ચોરી લાવનાર સુરંગંગા અને ગુણુવંતને મારવા ધસી જાય છે જેથી પહેરેગીરના ગોળી બહારથી વિનાયકનો દેહાન્ત.

અંક ત્રીજો.

પ્રવેશ પહેલો—વિનાયકના સ્વર્ગવાસથી વિરહત બની પોતાની મીલકતનો સદુપયોગ કરી સુરગંગાએ વિધવાશ્રમ સ્થાપ્યો છે અને અનેક નિર્ગદાર અબળાઓને આશ્રય આપી કાંતવા વણવાનું ક્ષીબરી રહી છે તેમાં મનોરમા શારદાની સહાયતા, એક બાળવિધવા ના દુઃખનો ચિતાર અને કર્તવ્યનો ઉપદેશ.

પ્રવેશ બીજો—પોતાનાં દુઃખો દૂર થવાથી આનંદમાં આવી ગયેલા ખેડુતો જેમાં ધણા ખરા રજપુતો છે તે બધા પોતાના મુખી પાસેથી પૈસા મેળવી તે પૈસા વડે દારૂ પીવા મગ્ય છે તેને ગુણવંત અટકાવે છે અને દારૂના દુર્ગુણો સમજાવી દારૂ ન પીવાનો ઉપદેશ આપે છે.

પ્રવેશ ત્રીજો - રસીકલાલનું એકાંકી આગથી બળી ગયું છે તેની વીમા કંપની તરફથી તપાસ; તેમાં વિનોદી મનોહરદાસની શાક્ષી અને પરિણામ રસીકલાલના લાભમાં આવવાથી રસીકલાલ અને રસીકાનો આનંદ.

પ્રવેશ ચોથો—મનોહર જમીનદાર થયો તેના માનમાં ભરવા માં આવેલો મેળાવડો, પ્રમુખપદે મનોહરદાસ, ગ્રામ્યજાપામાં પણ તેના ઉન્નત વિચાર અને વારસામાં મળેલી લાખોની દોલત જે લોકનથ અને તેના પિતા સુંદરદાસે અધર્મથી એકઠી કરી છે તે દોલત જાગીરમાં વસતા રંક પ્રજાજનો અને ખેડુતોની આબાદીમાં ખરચવાનો નિશ્ચય, તે જોઈ સદ્ગુણોને ચાહનારી મનોરમાને તેના

તરફ પૂજ્યભાવ બંધાય છે, શુદ્ધ હૃદયથી તેને આહો છે અને વિદ્યાના અભિમાનમાં એક વખત તેના કરેલા તિરસ્કારની માફી માગે છે. એ રીતે આદર્શ આત્મ જીવનનો વિજય અને જાગૃતિ તથા ઉત્સાહ પ્રકટાવનાર પ્રસંગમાં નાટકની પુર્ણાકૃતિ.

સમાપ્ત

હજારો નિરાશામાં એક અમર
આશા છુપાઈ છે.

દુનિયાને મોહ પમાડનારી જાહેર જાહેર માં નસ પડાંતાં

સત્ય વસ્તુ શોધજો.

સ્ત્રીઓને સંકેદ, લાલ્ચ યા પીગા પાણીનું વહેવું, અનિય-
મિત અટકાવ, પગમાં તથા કમરમાં થતી કળતાર તથા બેચેની,
ચહેરાની શ્રીકંશ વગેરેને દ્રવ્ય ત્રણજ દીવસમાં જડમુળથી
નાશુદ્ધ કરીને શરીરમાં નવીન કોવત લાવી, ગુલાબી લાલ
ચહેરો બનાવે છે. કિંમત એક માસની દાવાના રૂા ૫૦)
મળવાનો દાઢમ સવારે ૮ થી ૧૨ સાંજે ૫ થી ૮ સ્ટા. દા)

ડાં એમ ડીં શુકલ.

એલ એમ. એન્ડ એસ (એચ. પી.)

દારકાદાસ સ્ટ્રીટ, બજારગેટ, કોટ-મુંબઈ.

નાટકકારોનં ચેતવણી.

અને

વેપારીઓને બલામણુ.

આરીના મશીનોથી ભરતકામ થયું એટલેજ
આરીનું ભરતકામ સમજવું થું ?

ફેટલાક લેલાગુ નોકર વર્ગ મશીનો લઈ પોતાની ઝોરડીમાં
જેવું તેવું કામ સડી નાંખી ફેટલાક નાટકવાળાઓના એને
વેપારીઓના પુરા પૈસા ખરચવા છતાં દીલ દુખાવ્યા છે તો એવા
કુટકર્ણાથી સાવચેત રહેવાની બલામણુ કરવામાં અમે અમારી
ફરજ અબ્બવતી સમજીએ છીએ.

“દીલાવર સાડી” ઓમાં પણ તેના જવાજ નક્કી છુટાઓ
ભરી “દીલાવર સાડી”ના નામે વેપારીઓ ગ્રાહકોને ટુંગે છે માટે
સાડીના છેડા ઉપર “દીલાવર સાડી”નો ટૂંક માર્ક તપાસીને લેવી.

આરીના ભરતકામના પહેલા ચોક્ષપદ અને
“દીલાવર સાડી”ના સોલ એજન્ટ.

પારીં નાનાલાલ ગોવરધનદાસ.

૪૦ (૧) કેથેડ્રલ સ્ટ્રીટ, બુલેથ્વર પોસ્ટ નં. ૨

(૨) પારેખ હોસ્પિટાલ સામે પોસ્ટ નં. ૪

(૩) ત્રામ જંકશન, લીડીબજાર પોસ્ટ નં. ૯

મુંબઈ.

સાધ્વાભાઈ જગજીવનદાસ.

સોનાનો ચાંદ.

સોનાનો ચાંદ.

હમારા કારખાનાની ષનાવટની ઉંચી કારીગરીની ખાત્રી માટે મુંબઈ તેમજ કલકત્તાના મોટા એકઠી-બીજનોમાંથી સોનાના ચાંદ-સરટીપ્રીકેટો મળેલાં છે.

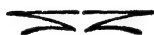
નં. ૩૭ લોડીબજાર, સુબધ.

શ્રી ગણેશાયનમઃ

શ્રી

❀ અરુણોદય. ❀

નાટકનાં ગાયનો.

મંગળાચરણ.

ઇન્દુ મૌલી તનય શરણ,
વિમ્લહરણ! શાન્તિકરણ શુભ ચરણ ગૌરવરણ—
અપ મહા સિદ્ધિ નિધિ નવને પલકમાં આપતા;
લવતાપ પાપ અમાપ કાપી પરમ શાંતિ સ્થાપતા;
શાંતિ કાન્તિ સુક્રિધામ મંગલકર આપ્તકામ;
ગૌરી તનય શ્રી ગણેશ પાવનકર આદ્ય શરણ—ઇન્દુ.

ખાળાઓ —

૨

સ્વર્ગવાસી વીરલાનો તમે સુણો સ દેશ;
અખીલ વિશ્વમાંહિ ઉન્નવળ તમારો આ દેશ;
બ્રહ્મા પાવનકર પૂર્વજનો મંગલ ઊદેશ—

રામ કૃષ્ણનાં સંતાન તમે કહાવો,
 વીર અર્જુનની યાદ કંઈક લાવો,
 બાણ શૈયાપર ભીંમે દીધેલા ઊપદેશ—
 સ્વાતંત્ર્યતણી ભાવના ખીલાવો
 પરતંત્રતાની ભેડીઓ હઠાવો
 દેશ દેશને સુણાવો વિજયના સંદેશ—

કન્યાઓ—

૩

ઉજળાં છે આર્યબાળા મંદિર સરસ્વતીના,
 જીવન કરે રસાળાં મંદિર સરસ્વતીનાં
 કુમળાં હૃદયને ખીલાવતા શીયળ સુવાસ સુહાવતાં,
 જડતા જીવનની હરતાં મંદિર સરસ્વતીનાં—
 શીક્ષણ વિના સેવા નહીં સેવા સમાજની ભાવના,
 જો અભણ અજાણાઓ રહે અધુરી સ્વરાજ્યની ભાવના
 સ્વરાજ્ય મંત્ર દેતાં મંદિર સરસ્વતીનાં—

કન્યાઓ—

૪

વિદ્યાલયમાં શીક્ષણ પામી હાયર ડીગ્રી લેશું—આપણુ
 સમાનતાના હક મેળવવા ભારે લડત લડીશું
 આપણુ સ્વતંત્રતા વરશું—

પ્રીમેલ બેરીસ્ટર બની ફાંકડી હાથ કાટમાં બાથું
 મોટા જડજનાં માન મુકાવી હીયર હીયર કરશું—આપણુ
 નવીન કાયદા નવીન સ્મૃતિઓ નવીન પુસ્તકો રચશું
 સ્પેશીયલ પાર્લિમેન્ટ ભરીને પુરૂષ વર્ગ પરહરશું
 પુરૂષને ખાંચકાટ કરશું—આપણુ

શારદા અને ગુણુવંત— ૫

અણુમેલ પળ વીતી જતી અણુમેલ કાં ઉભા રહ્યાં !
 એંધાણુ શાં આપું હવે વેચાણુ દીલનાં થઈ ગયાં;
 નીશાનીઓ શાની અપું હવે શ્યામ !
 આપ પૂછો દીલને છે દીલના દીલારાજ—
 ભાવનાની ભક્તિ તમે સ્નેહથી સ્વીકારી
 પ્રીતિ પૂજારી તમે બાલા ઉપકારી
 આજે ઉદય થયો લાણુ—જીવનમાં આજે ઉદય થયો લાણુ—

વારાંગનાઓ—

૬

દેખોરી એક બાલા ભેગીદાર તેરે માઈ આયો હય;
 બ્યાધાબર પીતાબર સોહે ગલે નાગ લીપટાયો હય—
 લીક્ષા લેકર આઝ નંદરાની શંકર શીશ ધુનાયો હય;
 લેઓ લીક્ષા ભેગી બાએ આસનપે મેરો બાલ હરાયો હય—

ના ચાહીયે તેરી દોલત દુનિયા ના ચાહીયે તેરી કાંચન માય
અપને ગોપાલકો દર્શન પાઉં મેરે ગુરૂને બતાયો હય—

લે બાલક આઈ નંદરાની અપને ગોદ બીઠાયો હય;
સેવા કરી ચરણામૃત લીનો શૃંગી નાદ બજાયો હય—

(સૂરદાસ)

છોકરાઓ અને મનોહર— ૭

કાકો છે કુકડોને કાકી કપુતરી જામી મજાની શી જોડ્ય;
એ જોલકાઓ જાઝી મૂકો માથા ફેાડ્ય—

સુંદરી કાકી ચંબલીનો છાડ, જોડ્યમાં કાકો છે લેંચ્યોની ફોડ્ય

કેવી રીતે ! — હાં-હાં હાં— જોલકાઓ

જોજો બેટમજી જામે શું જોડલું રાધા કનૈયાના કોડ

વાંહળી વગાડીને રંગે રમાડશું—

ભૂલી જાશે ભવની જોડ્ય—

મનોહરદાસ અને રસીકલાલ— ૮

ગુડ બાઈઓએ ઘર ઘાલ્યું ભાઈ તોય ન પઠતી ગમ

આંગણું લેતાં ઘર જોઇને થઈ બેઠા ભારે ખમ—

સુધર્યા નહીં પણ ઉધરી હાલ્યા હાંક્યું જામે જમ

પોક્યું હીમાળે હીન્દુપણું ભાઈ તોય ન ભાંગ્યો ભરમ—

જૂના પૂરાણા રીત રીવાજો હવે તજો હરદમ
ધર્મ નર્થીંગ સમર્થીંગ સુધારા હવે કરો વેલકમ—
શેકેન્ડ કરતાં રામનું નામ શું લેતાં હાગે શરમ
દાઝ ધરો કાંઈ દેશની બોલો વંદેમાતરમ ! —

મનોરમા—

૯

ઉરના અબોલ બોલ ઝીલતાં જતાવો,
મુગ્ધ હૈયાંની વાસના શમાવો કોઈ !
અનુરાગ તણા બાગ મહીં જીલતાં ગુલાબ,
રડે જીલજીલની બાળા મનાવો કોઈ—
ખીલે ચંદ્રિકાને ટહુકે કોકિલા ઉરે,
ઉઠે કામ તણી જવાળા જુઝાવો કોઈ—
પગલે પશ્ચ ઉઠે ઉંડા ગહન ગુંચવણી થાય;
નવ નવ તર્ક થતા ઉરે નવ સમજ્યા સમજાય.
સુખીયા સંસારમાં ઓ દુખીયાના બેઝી,
દીન બાળાના પંથને જતાવો કોઈ—

છોકરીઓ—

૧૦

છાણાં વીણવા ગઈતી મુજને વીંછુડે ચટકાવી જો
મરી ગઈ મરી ગઈ અરરર રરર
ઉતાર મારો વીંછુડો હું મરી છેલડા મરી—
જેઠજી ઉતારે મુજને લાજ ઘણેરી આવેરે—મરી ગઈ

સસરોજી આવી ઊભા છે મન માડે શરમાયેરે—
 પરણ્યોજી ઉતારે મુજને ટાટી લહેરો આવેરે
 જીવી ગઈ જીવી ગઈ અહાહાહા, જીવી છેલ્લડા હું જીવી—

શારદા—

૧૧

કયાં જઈને સંભળાવે !
 રે વાત દીઁની કુમારિકા કયાં જઈને સંભળાવે—
 બાણી અબાણી સંસારથી કુમારિકા;
 પારખીને પીંજરીયે પૂરીને સારિકા;
 નિર્દય નેહ જણાવે—રે વાત.
 વરવું કન્યાને, વહીલ વર ખોળે;
 આશાનાં નાવ ચડે સાગરની છોળે;
 પીયરીયાં પીડા પતાવે—રે વાત

શારદા—

૧૨

હૃદયના રસીક અતિથિરાજ !
 છો મન ગમતા મહારાજ—
 નયન સહુણા આજ થકી મારી તમ ચરણે છે લાજ;
 તન મન ધન અમે અપીંએ અમ પ્રિયતમ પ્રેમને કાજ—
 ભર દરીયામાં નાવ અમારું, મળ્યા મુઠાની આજ;
 આશા અંબર જેટલી મારે તમથી છે રસરાજ—

અંક બીજો.

વારાંગનાઓ—

૧૩

ગોના કર લાયે મોઢે મંચ ભોલી બાલી બાલ;
 રીત પ્રીત સમજું નહીં, મોઢે લાયે હય ચોદા સાલ.
 કૂલોંકી સેજરીયાંપે સોઈથી વહું આય ગયો,
 રાજના સાજના નીંદસે જગાય દીની—
 મીઠી મીઠી કરકે બતીયા, રાજને સમજકે રતીયાં;
 ડારોકર છતીયાં મતિયાં મોરી મુરઝાય દીની—
 સ્વેદમેં બીજાય દીની ગલે લપટાય લોન',
 હારી મંચતો બીનતિ કરકે બારા બેરી મોંસે કીની—

મનોરમા—

૧૪

બહુ ફરી ફરી બેચું બુઠું જગત શાન્તિનું સ્થાન જણાયું નહીં
 બુઠી આશ નિરાશે બળ પ્રસારી, જીવનની શાન્તિ હરાર્થ રહી—
 ગુલાબી નિદ્રાની હોંશ ધરી ત્યાં કંટકે શૈય્યા છવાઈ રહી
 આશ ધરી આકાશ ઉડું ત્યાં અધવચ પાંખો કપાઈ ગઈ
 ગયાં સ્વપ્ન સોનેરીને સ્નેહની સૃષ્ટિ, વિદ્યા અવિદ્યા સમાણી થા
 આશા મંડપ ખીલતી વેલી ઉગી ન ઉગી સૂકાઈ ગઈ—

મનોહર અને મનોરમા— ૧૫

બહાલાં કહું બેવારની બે વાત આ અણુમૂલ છે,
અભિમાનથી ન સંભળો તો આ તમારી ભૂલ છે;—

મનમાનતું મળતું નથી કોઈને બધુંય સંસારમાં,
જામીમાં જામી જોળથી એતો તમારી ભૂલ છે—
કાળા છીએ રંગે અમે પણ કાળજાં કાળાં નથી,
તેનીયે કીમત ના કરો તો આ તમારી ભૂલ છે—
છોડી અમે શ્રી રામને જપીયે તમારા નામને.
તોયે ન રાખો મેડલો તો જીવતર અમારું ધુળ છે—

મીઠા અમી આપો નહીં તો ચાહ એ શા કામનો;
આ પાઈ જાળો કાળજાં એતો તમારી ભૂલ છે—

શારદા અને સખીઓ— ૧૬

ઘેરી ઘેરી આવે ઘટાફારીરે—સાહેલડી.

કોયલ પુકારે ડાળી ડાળીરે—સાહેલડી.

સુંદર મનહર આઝ તરૂપર શુક સારિકા બોલે

આછી આછી આ આઝ મંજરી સમિર લહરથી ડોલેરે—

યૌવન હીચે હીચાળેરે સાહેલડી,

તવ ચિત ચડયું ચકડોળેરે સાહેલડી—

મર્મ વેદના અતિશય થાતી મર્મ વચન કાં બોલે

તવ સુંદર તન બાગ ખીલ્યો મન માળી મનોહરે બોળેરે—

અલબેલડી સાહેલડી રસવેલડી સાહેલડી—

ગારદા અને સખીઓ— ૧૭

આલી આતે શી બીમારી ! મદમાં બાન બૂલવનારી ;

જાઓ જાઓ ના લજાઓ બોલો બોલ શું અવિચારી !

સાયું બોલ કામભુગારી નયને કેદ ચડ્યો શો કારો !—

ઉરજ ઉછાળા અવનવા ચાળા અધીરી બની તું બહાવરી બાળો

વાત વાતમાં છણુક વસી ક્યાં ગઈ સરલતા તારી—

મે દરદી એ દરદ ન જાણે પ્રેમની પીડા પ્રેમી પીછાણે

સમજાશે તમને, થતાં કેઈ રસીક પ્રીતમની પ્યારી—

બચાઓ—

૧૮

અય બાકે હીન્દ તેરી અજમતમેં ક્યાં શુમાં હય,

દરિયાયે ફેરે, કુદરત તેરે લીયે રવાં હય—

ગૌતમને આબરૂદી ઇસ માબદે કુહનકો,

સરમદને ઇસ જર્મીપર સદકે કીયા વતનકો,

અકબરને જામે—ઉલટત બજા અન્બુમનકો,
 સીંચા લહુસે અપને રાણાને ઇસ ચમનકો—
 બરસોંસે હો રહા હય બરહમ સમા હમારા,
 ફુનિયાસે મિટ રહા હય નામો નિશાં હમારા,
 ગુંચે હમારે દીલકે 'ઇસ બાગમે' ખિલેંગે,
 ઇસ બાકસે ઉઠે હય ઇસ બાકમે મિલેંગે—

(એક પ્રખ્યાત રાષ્ટ્રગીતમાંથી)

મનોહર અને જમનો— ૧૯

અજબ સલુણી મરી મરધાનેણી તે વાલમ વશ કીધારે-તે વાલમ
 નયન સલુણા મારા કાનકોલીલા મેંતો આજ સુધારસ પીધારે-
 મને ઘરવાળીએ દગો દીધો—તમ પાછળ જોગે મેં લીધો!
 ચાલો પ્રીતમ જઈ કુંજ સુહવીયે, બંસી બજવીયે રાસ જગવીયે
 આધીન થયો તને હું અલગેલી લ્હાવ અનુપમ લીધારે-તે વાલમ
 ઘરની ખેયર મને રોજ સતાવે, લેંશ ભડકી હોય એમ ભડકાવે
 બણી ગણી પણ લીંત ભૂલી એણે મનખો એળે કીધારે—

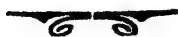
મનોરમા અને મનોહર— ૨૦

મીઠાં લાગે મીઠલડી તારાં વેણલાંજો
 મારા કાળજમાં કાંક કાંક થાય થાય જો
 બ્હાલી મને બ્હાલ કેરા ઘુંટડા ભરાય જો

તારા સમ છે તારી પાછળ હું ઘેરો થયો ને
 એનાં મધુર વચન મર્મને ખોલાવતાં ને
 સરલ રસીક ભાવ ઢીલડું ડાલાવતા ને
 એની વાણીમાં મીઠાશ આમ્ય જીવનના ઊભસ
 આજે હુંડે આવે ભાવનની ભરતીઓ ને—
 વાતે વાતે વીતી જશે વહાણલાં ને
 ખહુ તાણ્યે તૂટી જાય ભર્યાં પાણીડાં સૂકાય
 છોગાળાં તમે મનના મેરો આમળા ને—

અંક ત્રીજો.

નિતાઓ—

૨૧

શ્રી હરિ વિશ્વ વિધાતા
 ત્રાતા તવ સ્મરણુ સદા સુખદાતા—
 જલ સ્થળ નલમાં વાસ તમારો
 અણુ અણુ માંહિ પ્રકાશ તમારો
 અભરણુ ભરનારો ભવ ત્રાતા—

ઝોકરીઓ—

૨૨

દુઃખીને દીવાસો દેતો રંકનો એલી ભલી ભાળ લેતો,
 સૂનાં આંગણાં શોભાવે મારો રેંટીયો રૂડો—
 દેશ ઉદયના બાણો ઝીણા ઝીણા તાર એના;
 નિર્ધનને ઢાંક્યાં રાખનારો મારો દેવ એતો—સૂનાં
 જીવનના મત્ર જેવા ઝણુ ઝણુકાર એના,
 ભરતનું ભાવી એ ભણાવે ખરો ધર્મ કહેતો—સૂનાં
 ચક્ર સુદર્શન બાણો શ્રી ધનસ્થામનું એ,
 દેશની લક્ષ્મી રાકનારો રખેવાળ રહેતો—સૂનાં

મનોરમા—

૨૩

ચહો બે ભારતનાં સંતાન જગતમાં ભારત આબાદી
 તમે અંગે ધરો ખાદી
 દેશ ઉદયની તન્ને નિરાશા હવે બનેા આશાવાદી—
 વિદેશનાં તમે મોહ તજ્યા નહીં કરી દેશની ખરમાદી—
 કલંક કાળાં દૂર કરો એ પાવન કર પહેરો ખાદી—
 આ દેશ ભારતવર્ષ છે જ્યાં પ્રથમ અરુણોદય થયો,
 અસ્તાચળે તમ લાગ્યનો લાનું અરે આજે ગયો,
 પ્રાચીન કલ્કમંદિર તમારું તેજ હીણુ દેખાય છે,
 કારણ તમારી સંપત્તિ પરદેશમાં વહી જાય છે;
 લોકમાન્યના વીરવ્રતની કાંઈક ધરો ઉરમાં ચાદી—

રસીકલાલ અને રસીકા— ૨૪

રે આવો રસીયા મારા આકુન્જ રસથી લીનો
 કરમાશે કાયા તારી તું ચાલ ધીમી ધીમી—
 મોઘાં જોખનીયાં તારાં અમને જીવન દેનારાં,
 તમ ચરણે અર્પણુ પ્યારા પ્રીતમજી પ્રાણુ મારા—
 નિશદ્દિન આધીન રહેનારો શ્યામ હું સેવક તારો,
 શાને શરમાવો સ્વામી સમજી હું ધર્મ અમારો;
 .....છું દાસી પ્રાણુપતિની—

રસીકલાલ અને રસીકા—૨૫

તમે જોને ન વાચેદા વીતાવજોરે

પીયુ પહેલી પેસેજરમાં આવજો.

હાર તોરાથી સ્વાગત શોભાવજોરે—પીયુ.

સીલકનો કીનાર કોઈક વાયલ અછેરાં,

કોઈક નવા નાટકના અચ્છા ઓપેરા

થોડાં હેન્ડબીલ હેરઓઇલ તણાં લાવજોરે—પીયુ.

એક હારમોનીયમ પેરીસનું લાવજો

આવજાનો તાર મને આગળથી આપજો

તમે સામાં સ્ટેશનપર સંધાવજોરે—પીયુ.

હીંદુ કુટુંબોમાં જાણીતી

અને

જંજીરપારસી કુટુંબોની માનીતી

ગરમ, સુતરાઉ અને ફેન્શી કાપડની દુકાન.

અપુ—મીનીશની કુંપની

છે.

જ્યાં તરેહવાર જાતનું બાનુઓ પુતેમજ ગૃહસ્થાને
બરનું દરેક કીસમનું કાપડ જથ્થાબંધ બાવે
છુટક વેચવામાં આવે છે.

હમારો સુદ્રા લેખ.

(૧) ગ્રાહકો સાથે નમનતાઈ.

(૨) એકદમ ઓછા ભાવ.

(૩) બીલકુલ નવો માલ.

ઠેકાણું:—

મંગળદાસ મારકીટ, ગલી નં. ૪

ટેલીફોન નં ૦ ૨૭૬૨.

મુંબઈની પ્રજાના માનીતા

દરેક કોમને લાયકના સોના, ચાંદી તથા અવેરાતના
દાગીના બનાવનાર તથા વેચનાર.

ગ્રેલ્લામાં ગ્રેલ્લી ફેશનના અને આરટીસ્ટીક ડીઝાઇનના ચોખ્ખા
સોના, ચાંદી તથા અવેરાતના દાગીના બનાવનાર તરીકે
આજે અમારું નામ પ્રખ્યાત છે.

અમારે ત્યાં દરેક વખતે 'સોના, ચાંદી અને અવેરાતના
અપ-ટુ-ડેટ દાગીનાનો મોટો જથ્થો તૈયાર જોઈ શકાયો.

તમે એકજવાર હમારા શોરૂમની સુલાકાત લ્યો
તમોને કદી પણ નીરાશ થવું પડશે નહીં.

ગહાગમના ઓર્ડર વીં પીંથી તાકીદે મોકલવામાં આવે છે.

મહેતા હરીલાલ રામકૃષ્ણની કુંપની.

૪૮૨-૮૪ અબદૂલ રહેમાન સ્ટ્રીટ, મુંબઈ.

લીફ્ટ નં ૪૮૪૯.

જાહેર ખબર.

— ❀ (૦) ❀ —

નીચે લખેલાં પુસ્તકો શ્રી લક્ષ્મીકાન્ત નાટક સમાજનો જ્યાં મુકામ હોય ત્યાંથી રોકડી કરીમતે મળશે, વીં પીંથી મોકલવામાં આવશે નહીં.

૧ વીર ઘટોત્કચ નાટકનાં ગાયનો	૮-૪-૦
૨ વીર વિજય " "	૦-૪-૦
૩ ખોડાણો " "	૦-૪-૦
૪ વનરાજ " "	૦-૪-૦
૫ વિજય લક્ષ્મિ " "	૦-૪-૦
૬ કુમારપાળ " "	૦-૪-૦
૭ શંકરાચાર્ય " "	૦-૪-૦
૮ શકુંતલા " "	૦-૪-૦
૯ વીર કૃષ્ણ " "	૦-૪-૦
૧૦ કુસુમચંદ્ર " "	૦-૪-૦
૧૧ પૃથ્વીપુત્ર " "	૦-૪-૦

માલિક,

શ્રી લક્ષ્મીકાન્ત નાટક સમાજ.

BELL & CO.

HIGH CLASS

AERATED WATER MANUFACTURERS

PROPRIETOR RUTTON J B PANTHAKY

Late Manager & Son of the Proprietor of

DUKE & SONS, FORT

પીવો અને આનંદપામો

ખેલનો

લંગર ધાપ

સોડા

લીંબુ

સ્વચ્છ, સ્વાદીસ્ત.

પ્રસ્તી કારક

